

SVEUČILIŠTE U RIJECI
AKADEMIJA PRIMIJENJENIH UMJETNOSTI

NASTAVNI TEKST
KOSTIMOGRAFIJA I MODA I i II

BARBARA BOUREK, doc. art.

potvrda pozitivno ocijenjenog nastavnog teksta:
KLASA 034-04/21-01/15
UR.BR. 2170-24-01-21-01
Rijeka 05. svibnja 2021.

U Rijeci, veljača 2021.

SADRŽAJ

1. SILABUS ZA KOLEGIJE KOSTIMOGRFIJA I MODA I i II	1
2. UVOD	7
2.1. OČEKIVANI ISHODI UČENJA.....	7
2.2. OBAVEZE STUDENTA	7
2.3. OCJENJIVANJE I VREDNOVANJE RADA STUDENTA	7
2.4. PRAĆENJE I OCJENJIVANJE STUDENTA – TABLICA	7
2.5. ZAŠTITA NA RADU I PONAŠANJE U RADIONICAMA	7
2.6. UVOD U KOSTIMOGRFIJU I DEFINICIJA POJMOVA	8
2.7. POVIJESNI RAZVOJ I FUNKCIJA KOSTIMOGRFIJE	9
2.8. UVOD U POVIJEST ODIJEVANJA I MODE	10
2.9. KOSTIMOGRFIJA ZA DRAMSKU PREDSTAVU – METODOLOGIJA	11
3. POPIS LITERATURE.....	14

1. SILABUSI ZA KOLEGIJE KOSTIMOGRAFIJA I MODA I i II

DETALJNI IZVEDBENI NASTAVNI PROGRAM						
Studijski program: preddiplomski PU i LP			Akademska godina: 2020./2021.		 Akademija primijenjenih umjetnosti Sveučilišta u Rijeci	
OSNOVNI PODACI O PREDMETU						
Naziv predmeta			Kostimografija i moda I			
Nositelj kolegija			Barbara Bourek, doc. art.			
Asistent/asistentica						
Status predmeta (obvezni ili izborni)			Izborni			
Broj ECTS-a: 4	Zimski semestar			Ljetni semestar		
	P	V	S	P	V	S
	1	1	0			
Vrijeme konzultacija			Prije nastave			
Kabinet			A 208 / III. kat			
Telefon			091 481 01 56			
E-mail			barbarabourek@yahoo.com			
Web-stranica predmeta						
OPIS PREDMETA						
<p>Ciljevi predmeta Cilj kolegija je razvijanje općih i specifičnih kostimografskih kompetencija, tj. svladavanje specifičnih teoretskih znanja iz povijesti tekstila i odijevanja; svladavanje temeljnih znanja o oblikovanju kostima te metodologije i procesa rada.</p>						
<p>Korespondentnost i korelativnost programa Kiparstvo, slikarstvo, crtanje, gluma, mediji, kultura, nakit, scenografija, fotografija, novi mediji. Kolegij se ostvaruje u suradnji s pojedincima i srodnim institucijama u lokalnoj zajednici: HNK Ivan pl. Zajc, Dramski studij za djecu i mlade ZIM (Zajc i Malik za mlade), Malikfest Udruge Neos, Gradsko kazalište lutaka</p>						
<p>Očekivani ishodi učenja (razvijanje općih i specifičnih kompetencija – znanja/vještina) Studenti osim povijesti odijevanja i mode savladavaju vještine likovnog prikaza povijesnog kostima u različitim tehnikama i razvijaju vlastiti likovni izraz te stječu uvid u osnove kazališne kostimografije</p>						
<p>Sadržaj predmeta Potrebno je da studenti upoznaju karakteristike povijesnih stilova kao i relevantni kostimografski pojmovnik. Naročito se inzistira na poimanju i shvaćanju razlika nabranog i ukrojenog kao temeljnih principa oblikovanja povijesnog kostima. Potrebno je da studenti postignu znanje i vještinu crtanja povijesnog kostima, kao i da postignu sposobnost vlastite likovne interpretacije. Sve je to popraćeno upoznavanjem opće povijesti kazališta kao i shvaćanjem temeljnih principa kazališne produkcije.</p>						
Način izvođenja nastave i usvajanje znanja (označiti komandom bold ili x pored oblika						

Kostimografija i moda I i II

nastave)							
FIZICKA NASTAVA (koncentrirana nastava u kombinaciji s 40 % nastave online)							
Model A i model B							
Predavanja x Seminari i radionice Vježbe x Samostalni zadaci Multimedija i internet				Obrazovanje na daljinu x Konzultacije x Laboratorij Mentorski rad x Terenska nastava x Ostalo x			
ONLINE NASTAVA							
Predavanja x Seminari i radionice Vježbe x Samostalni zadaci Multimedija i internet				Konzultacije x Mentorski rad Terenska nastava Ostalo, navesti (projektna nastava i sl.)			
*Temeljem Preporuke UNIRI i Rasporedom sati označiti oblik nastave predmeta							
Obveze studenata (opisati): Redovito pohađanje nastave. Izrada radova prema programu i izrada kostimografske mape radova. Usmeni ispit.							
Praćenje i ocjenjivanje studenata <ul style="list-style-type: none"> označiti masnim slovima (boldom) samo relevantne kategorije i umjesto nulnih vrijednosti unijeti odgovarajuće bodovne vrijednosti ECTS-a ukupan broj bodova u različitim kategorijama odgovara ukupnoj vrijednosti ECTS-a predmeta 							
Pohađanje nastave	1,0	Aktivnost u nastavi	0,5	Seminarski rad		Eksperimentalni rad	
Pismeni ispit		Usmeni ispit	0,5	Esej		Istraživanje	
Projekt		Kontinuirana provjera znanja		Referat		Praktični rad	2,0
Ocjenjivanje i vrednovanje rada studenata tijekom nastave i na završnom ispitu: (Kolokviji ili evaluacije studenata sukladno Pravilniku o studiranju Akademije) Ocjenjivanje i vrednovanje rada vrši se tijekom nastave (seminarski radovi, mapa crteža), a kostimografska mapa radova se ocjenjuje na kraju, uz usmeni ispit, što rezultira završnim ispitom.							
Obvezna literatura Grau, François-Marie. Povijest odijevanja. Naklada Jesenski i Turk. Zagreb 2013. Laver, James. Costume and Fashion: A Concise History, Thames and Hudson, London 1969. Hartnoll, Phyllis. The Theatre, A Concise History. Thames & Hudson. 2012 Schoeser, Mary: World Textiles, Thames and Hudson, London, 2003.							
Dopunska literatura Hope, Thomas: Costumes of the Greeks and Romans, Dover Publications, New York, 1962. Scott, Margaret: Medieval Dress and Fashion, The British Library, London, 2003.							

Kostimografija i moda I i II

Norris, Herbert: Ancient European Costume and Fashion, Dover Publications, New York, 1999.
 Boucher, P. A History of Costume in the West, London 1967.
 O'Hara, Georgina. The Encyclopaedia of Fashion. Thames & Hudson Ltd. London. 1989.
 Laver, James. Costume in Theater, Harrap, London, 1964.

Način praćenja kvalitete i uspješnosti svakog predmeta

Interni upitnik za studente i profesore; upitnici za samoevaluaciju profesora; periodične izmjene i dopune programa; uspoređivanje programa sa srodnim institucijama u inozemstvu; fleksibilnost programa; administrativna podrška i resursi (literatura, oprema, materijali); javno predstavljanje studentskih radova, kontinuirano praćenje i dokumentiranje studentskog rada.

POPIS NASTAVNIH JEDINICA – TEMA; ZIMSKI/LJETNI SEMESTAR 2020./2021.

Red. br.	Tema
1	Uvodno predavanje o nastavnom programu kroz sve nastavne jedinice
2	Odijevanje kroz povijest: povijesne siluete
3	Povijest odijevanja: Egipat, Grčka, Rim – principi nabiranja
4	Odijevanje kroz povijest: povijesne siluete – vježba
5	Odijevanje kroz povijest: povijesne siluete – vježba
6	Odijevanje kroz povijest: povijesne siluete – vježba
7	Vježba: plisirano, drapirano
8	Vježba: plisirano, drapirano
9	Uvod u kostimografiju
10	Kostim – karakter
11	Kazalište – uvod, mali pojmovnik
12	Izrada kostimografske mape, metodologija
13	Rad na zadanom projektu
14	Rad na zadanom projektu
15	Rad na zadanom projektu

DETALJNI IZVEDBENI NASTAVNI PROGRAM

Studijski program: preddiplomski LP PU	Akademsko godina: 2020./2021.	 Akademija primijenjenih umjetnosti Sveučilišta u Rijeci
---	----------------------------------	--

OSNOVNI PODACI O PREDMETU

Naziv predmeta	Kostimografija i moda II					
Nositelj kolegija	Barbara Bourek, doc. art.					
Asistent/asistentica						
Status predmeta (obvezni ili izborni)	Izborni					
Broj ECTS-a: 4	Zimski semestar			Ljetni semestar		
	P	V	S	P	V	S
				1	1	0
Vrijeme konzultacija	Prije nastave					
Kabinet	A 208 / III. kat					
Telefon	091 481 01 56					
E-mail	barbarabourek@yahoo.com					

Kostimografija i moda I i II

Web-stranica predmeta	
OPIS PREDMETA	
<p>Ciljevi predmeta Cilj kolegija je razvijanje općih i specifičnih kostimografskih kompetencija, tj. svladavanje specifičnih teoretskih znanja iz povijesti tekstila i odijevanja; svladavanje temeljnih znanja o oblikovanju kostima te metodologije i procesa rada.</p>	
<p>Korespondentnost i korelativnost programa Kiparstvo, slikarstvo, crtanje, gluma, mediji, kultura, nakit, scenografija, fotografija, novi mediji. Kolegij se ostvaruje u suradnji s pojedincima i srodnim institucijama u lokalnoj zajednici: HNK Ivan pl. Zajc, Dramski studij za djecu i mlade ZIM (Zajc i Malik za mlade), Malikfest Udruga Neos, Gradsko kazalište lutaka.</p>	
<p>Očekivani ishodi učenja (razvijanje općih i specifičnih kompetencija – znanja/vještina) Studenti osim povijesti odijevanja i mode savladavaju vještine likovnog prikaza povijesnog kostima u različitim tehnikama i razvijaju vlastiti likovni izraz te stječu uvid u osnove kazališne kostimografije.</p>	
<p>Sadržaj predmeta Potrebno je da studenti upoznaju karakteristike povijesnih stilova kao i relevantni kostimografski pojmovnik. Naročito se inzistira na poimanju i shvaćanju razlika nabranog i ukrojenog kao temeljnih principa oblikovanja povijesnog kostima. Potrebno je da studenti postignu znanje i vještinu crtanja povijesnog kostima, kao i da postignu sposobnost vlastite likovne interpretacije. Sve je to popraćeno upoznavanjem opće povijesti kazališta kao i shvaćanjem temeljnih principa kazališne produkcije.</p>	
Način izvođenja nastave i usvajanje znanja (označiti komandom bold ili x pored oblika nastave)	
FIZICKA NASTAVA (koncentrirana nastava u kombinaciji s 40 % nastave online)	
Model A i model B	
Predavanja x Seminari i radionice Vježbe x Samostalni zadaci Multimedija i internet	Obrazovanje na daljinu x Konzultacije x Laboratorij Mentorski rad x Terenska nastava x Ostalo x
ONLINE NASTAVA	
Predavanja x Seminari i radionice Vježbe x Samostalni zadaci Multimedija i internet	Konzultacije x Mentorski rad Terenska nastava Ostalo, navesti (projektna nastava i sl.)
*Temeljem Preporuke UNIRI i Rasporedom sati označiti oblik nastave predmeta	
Obveze studenata (opisati): Redovito pohađanje nastave. Izrada radova prema programu i izrada portfelja. Usmeni ispit.	
Praćenje i ocjenjivanje studenata	

Kostimografija i moda I i II

<ul style="list-style-type: none"> označiti masnim slovima (boldom) samo relevantne kategorije i umjesto nulnih vrijednosti unijeti odgovarajuće bodovne vrijednosti ECTS-a ukupan broj bodova u različitim kategorijama odgovara ukupnoj vrijednosti ECTS-a predmeta 							
Pohađanje nastave	1,0	Aktivnost u nastavi	0,5	Seminarski rad		Eksperimentalni rad	
Pismeni ispit		Usmeni ispit	0,5	Esej		Istraživanje	
Projekt		Kontinuirana provjera znanja		Referat		Praktični rad	2,0
<p>Ocjenjivanje i vrednovanje rada studenata tijekom nastave i na završnom ispitu: (Kolokviji ili evaluacije studenata sukladno Pravilniku o studiranju Akademije) Ocjenjivanje i vrednovanje rada vrši se tijekom nastave (seminarski radovi, mapa crteža), a kostimografska mapa radova se ocjenjuje na kraju, uz usmeni ispit, što rezultira završnim ispitom.</p>							
<p>Obvezna literatura Grau, François-Marie. Povijest odijevanja. Naklada Jesenski i Turk. Zagreb 2013. Laver, James. Costume and Fashion: A Concise History, Thames and Hudson, London 1969. Hartnoll, Phyllis. The Theatre, A Concise History. Thames & Hudson. 2012 Schoeser, Mary: World Textiles, Thames and Hudson, London, 2003.</p>							
<p>Dopunska literatura Hope, Thomas: Costumes of the Greeks and Romans, Dover Publications, New York, 1962. Scott, Margaret: Medieval Dress and Fashion, The British Library, London, 2003. Norris, Herbert: Ancient European Costume and Fashion, Dover Publications, New York, 1999. Boucher, P. A History of Costume in the West, London 1967. O'Hara, Georgina. The Encyclopaedia of Fashion. Thames & Hudson Ltd. London. 1989. Laver, James. Costume in Theater, Harrap, London, 1964.</p>							
<p>Način praćenja kvalitete i uspješnosti svakog predmeta</p> <p>Interni upitnik za studente i profesore; upitnici za samoevaluaciju profesora; periodične izmjene i dopune programa; uspoređivanje programa sa srodnim institucijama u inozemstvu; fleksibilnost programa; administrativna podrška i resursi (literatura, oprema, materijali); javno predstavljanje studentskih radova, kontinuirano praćenje i dokumentiranje studentskog rada.</p>							
POPIS NASTAVNIH JEDINICA – TEMA; LJETNI SEMESTAR 2020./2021.							
Red. br.	Tema						
1	Uvodno predavanje o nastavnom programu kroz sve nastavne jedinice						
2	Maske, lutke, objekti						
3	Maske, lutke, objekti						
4	Maske, lutke, objekti						
5	Relacija kostim – umjetnost: soft skulptura i tjelesne ekstenzije						
6	Relacija kostim – umjetnost: soft skulptura i tjelesne ekstenzije						
7	Relacija kostim – umjetnost: soft skulptura i tjelesne ekstenzije						
8	Analiza zadanog predloška i izrada kostimografske mape						

Kostimografija i moda I i II

9	Karakterna analiza likova
10	Rad na zadanom projektu
11	Rad na zadanom projektu
12	Rad na zadanom projektu
13	Rad na zadanom projektu
14	Rad na zadanom projektu
15	Rad na zadanom projektu

2. UVOD

Ovaj nastavni tekst namijenjen je prvenstveno studentima preddiplomskog studija primijenjene umjetnosti i likovne pedagogije Akademije primijenjenih umjetnosti Sveučilišta u Rijeci kao uvod u kazališnu kostimografiju. Kostimografija predstavlja jednu od grana primijenjenih umjetnosti i kao takva objedinjuje i primjenjuje vještine crtanja, slikanja, kiparske prakse i razmišljanja prenošenja dvodimenzionalne forme u trodimenzionalnu stvarnost kao i teoretsko poznavanje povijesti umjetnosti i povijesti odijevanja. Nastavni tekst je sažetak predavanja kolegija Kostimografija i moda I i II te omogućuje studentima uvod u specifičnu stručnu terminologiju te savladavanje osnovnih i specifičnih znanja o oblikovanju kostima te metodologije i procesa rada na kostimografskom rješenju prema zadanom dramskom predlošku predstave.

2.1. OČEKIVANI ISHODI UČENJA

Studenti osim povijesti odijevanja i mode savladavaju vještine likovnog prikaza povijesnog kostima u različitim tehnikama i razvijaju vlastiti likovni izraz te stječu vještine i znanja o osnovama kazališne kostimografije.

2.2. OBAVEZE STUDENTA

Redovito pohađanje nastave (predavanja, vježbe). Kontinuirana izrada radova prema programu, izrada kostimografske mape. Usmeni ispit.

2.3. OCJENJIVANJE I VREDNOVANJE RADA STUDENTA

(Kolokviji ili evaluacije studenata sukladno Pravilniku Akademije o studiranju.)

Ocjenjivanje i vrednovanje rada vrši se tijekom nastave (vježbe, seminarski radovi, mapa crteža).

Student stječe pravo izlaska na ispit ako je redovno pohađao nastavu te ispunjavao sve vježbe i zadatke. Završni ispit sastoji se od ocjenjivanja praktičnog dijela, tj. kostimografske mape uz usmeni ispit.

2.4. PRAĆENJE I OCJENJIVANJE STUDENTA – TABLICA

Praćenje i ocjenjivanje studenata po semestru							
<ul style="list-style-type: none"> označiti masnim slovima (boldom) samo relevantne kategorije i umjesto nultih vrijednosti unijeti odgovarajuće bodovne vrijednosti ECTS-a ukupan broj bodova u različitim kategorijama odgovara ukupnoj vrijednosti ECTS-a predmeta 							
Pohađanje nastave	1,0	Aktivnost u nastavi	0,5	Seminarski rad		Ekperimentalni rad	
Pismeni ispit		Usmeni ispit	0,5	Esej		Istraživanje	
Projekt		Kontinuirana provjera znanja		Referat		Praktični rad	2,0

2.5. ZAŠTITA NA RADU I PONAŠANJE U RADIONICAMA

Studenti vježbe izvode pod nadzorom profesora. Nije predviđeno da za vježbe koriste opasne kemikalije niti alate.

Nakon izvođenja vježbi studenti su dužni pospremiti zajedničke radne površine i pobrinuti se da počiste pribor i alate kojima su se služili (kistovi, pera za tuš, krojačke škare, šablone itd.)

2.6. UVOD U KOSTIMOGRFIJU I DEFINICIJA POJMOVA

Kostimografija (kostim + -grafija) je prema definiciji *Hrvatske enciklopedije* umjetnost likovne opreme izgleda kazališnih izvođača, izradbe skica i kreiranja kostima, bilo da je riječ o dramskoj, baletnoj ili opernoj izvedbi¹ (Hrvatska enciklopedija, 2021.). Kostimografija se bavi kreacijom likovnog rješenja predstave, odnosno kompletnim izgledom izvođača što podrazumijeva odjeću, šminku i frizuru (tzv. masku) i kostimografske dodatke (npr. oklop, modni dodaci itd.). Kostimografija zajedno sa scenografijom i kazališnom rasvjetom čini vizualni identitet kazališne predstave. Kostimografija spada pod primijenjene umjetnosti. Područje interesa i vještina kostimografa obuhvaća likovnu umjetnost, crtanje, slikarstvo, kiparstvo, znanje povijesti umjetnosti i povijesti odijevanja. Kostimografija predstavlja autorski, umjetnički rad međutim ne egzistira sama za sebe, već služi kao sredstvo za prenošenje dramaturške i redateljske vizije kazališne predstave odnosno filma.

Kostim (franc. *costume* < tal. *costume*: običaj, navada; /uobičajena/ nošnja < lat. *consuetudo*: običaj), uobičajen naziv za nošnju karakterističnu za neko doba, narod, stalež. Danas se naziv upotrebljava za prigodne odjevne predmete (kupaći, sportski kostim), za odjeću kazališnih izvođača, zatim za osobitu odjeću povijesnog, folklornog ili fantazijskoga podrijetla, koju oblače sudionici maskiranih (kostimiranih) balova i zabava. Neki kostimi podudaraju se s tradicionalnim figurama staroga kazališta (Brighella, Pierrot, Colombina, Arlecchino i dr.). Od XIX. st. dalje posebno se kostimom naziva dvodijelna ženska odjeća koja se sastoji od suknje (ili hlača) i sakoa, uz koji se često nosi bluza² (Hrvatska enciklopedija, 2021.).

Odjevni predmet postaje kostim kad je predviđen kao odjeća glumca/glumice u funkciji vizualnog oblikovanja identiteta i stvaranja specifičnog dramskog karaktera (uloge) prema dramskom tekstu ili u scenariju kao filmskom tekstu. Prema A. Monks kostim je tijelo koje se može svući, percepcijski je nerazlučiv od glumčeva tijela, ali može biti uklonjen³ (Monks, 2019.). Kostim predstavlja neverbalni znak koji gledatelj treba *pročitati* i razumjeti.

Kostimografija može biti namijenjena za sinkrono promatranje izvedbe u realnom vremenu:

- dramu
- operu, operetu, mjuzikl
- klasični balet, plesnu predstavu
- lutkarsku predstavu
- kazalište za djecu
- performans.

Danas najveća produkcija posvećena je gledanju u naknadnom vremenu (preko medija) za što je potreban proces prethodnog bilježenja (snimanje kamerom) koje se promatra naknadno i posredovano je tehnologijom (fotografija, film, digitalna produkcija):

- film, televizija
- reklame (fotografske i filmske), muzički videospotovi.

Iz ovoga proizlaze dvije različite metodologije rada.

¹ Kostimografija (2021) *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*, ur. Slaven Ravlić, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, url: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=333772021>. Pristupljeno 10. 2. 2021.

² Kostim (2021) *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*, ur. Slaven Ravlić, Leksikografski zavod Miroslav Krleža. url: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=33376> (pristupljeno 10. 2. 2019.). Pristupljeno 10. 2. 2021.

³ Monks, A. (2009) *The Actor in Costume*. Basingstoke Hampshire: Palgrave Macmillan.

Svaka od ovih navedenih formi traži drugačiji kostimografski (metodološki i produkcijski) pristup.

U ovom tekstu ćemo se detaljnije posvetiti procesu nastanka kostimografskog rješenja za dramsku predstavu. Zadatak kostima je obući tijelo i pomoći interpretu/glumcu u ostvarenju uloge stvaranjem specifičnog identiteta lika zamišljenog dramskim tekstom. Odjeća, šminka i frizura, ponekad i uz pomoć protetike i maske, pomažu u toj transformaciji glumca u novi fiktivni lik. Kostimograf prilikom razrade kostimografskog rješenja za određenu predstavu razmišlja o ukupnom vizualnom dojmu, uvijek u funkciji predstave. Zadaća kostimografa je da, u skladu s redateljskom vizijom, do zadnjeg detalja koncipira kostim, ali naglasak nije samo na odjeći već na stvaranju kompleksnog okvira za tijelo i konkretnu ulogu/karakter koji će pomoći ciljanoj glumačkoj interpretaciji i prenijeti redateljske i dramaturške poruke.

ZADACI ZA SEMINAR I VJEŽBE

- seminar *Kazalište u doba antičke Grčke* (povijesni kontekst, nastanak kazališta, autori, arhitektura i prostor kazališta, kostimi i maske; navesti nekoliko primjera suvremenog uprizorenja antičkih drama (u Hrvatskoj))
- vježba: izrada kazališne maske, reinterpretacija antičke grčke maske.

2.7. POVIJESNI RAZVOJ I FUNKCIJA KOSTIMOGRFIJE

Funkcija i značenje kostima mijenjali su se i redefinirali kroz povijest. Počeci kazališta utvrđeni su u mnogovrsnim obredima zaklinjanja magičnih sila plesom i pantomimom, pri čemu su se već oblikovale bitne kazališno-predstavljачke pretpostavke: prostor za igru i gledatelje, tj. publiku, određeni tekst ili njegov nacrt (scenarij, sinopsis), odabrani izvođači i posebna odjeća, tj. kostim⁴ (Hrvatska enciklopedija, 2021.). Zapadno kazalište razvilo se iz grčkih proslava boga Dioniza u šestom stoljeću pr. n.e. Kostim je imao zadaću razlučiti glumca od kora, bio je tipiziran i omogućavao publici lako raspoznavanje likova s velike udaljenosti. Važan dio kostima bile su maske koje su prenosile informaciju o emociji, spolu i dobi likova. Promjena maske glumcima je omogućavala da tumače više uloga. Od antičke Grčke pa sve do XIX. stoljeća glumci su se uglavnom kostimirali u odjeću svog vremena neovisno o tome u koje razdoblje je bila smještena radnja komada koji su igrali. To se promijenilo početkom XIX. stoljeća kad u kazalištu postaje važna povijesna točnost kostima. Nastupom moderne režije i mnoštva raznolikih stilskih smjerova poput ekspresionizma, simbolizma i futurizma u XX. stoljeću, naturalističke tendencije u kostimografiji bile su podvrgnute oštroj kritici, pa se i kostimografija počela procjenjivati više s obzirom na funkcionalnost u karakterizaciji lika, s obzirom na autonomni doprinos poetičkim i inim idejama ili cjelokupnom likovnom identitetu predstave nego s obzirom na dokumentarnu valjanost, suvremenu ili povijesnu⁵ (Hrvatska enciklopedija, 2021.).

Krajem XX. stoljeća pa do danas dolazi do pomaka pa umjesto povijesne točnosti kostimografskog prikaza akcent je na dramaturškoj funkciji kostima koji prenosi redateljsku poruku. Ovisno o autorskim pristupima dolazi do promjene vremena i mjesta događanja, namjernog miješanja raznih stilskih karakteristika epohe, a u vizualnosti scenske slike uvodi se pomak tako da klasični tekstovi za kostim usvajaju suvremeno odijelo kako bi se naglasila njihova aktualnost i univerzalnost.

⁴ Kazalište (2021) *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*, ur. Slaven Ravlić. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. url: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=31016>. (Pristupljeno 17. 2. 2021.).

⁵ Kostimografija (2021) *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*, ur. Slaven Ravlić. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. url: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=33377> (Pristupljeno 10. 2. 2021.).

Kao **samostalna djelatnost** kostimografija je ustanovljena između I. i II. svjetskog rata, premda su se nazivi *kostimograf* i *kostimografkinja* u hrvatskom kazalištu počeli rabiti tek potkraj 1950-ih, što je znak da se kostimografija teško izborila za poziciju autonomnog umjetničkog statusa, osobito u usporedbi sa scenografijom, od koje je neodvojiva⁶ (Hrvatska enciklopedija, 2021.). Drugu polovicu XX. stoljeća svojim su radom u kazalištu obilježili kostimografi kao što su I. Kostinčer-Bregovac, J. Novak, Z. Bourek, I. Škomrlj, D. Kosec-Bourek, Marija Žarak, D. Dedijer, I. Sušac.

ZADACI ZA SEMINAR I VJEŽBE

- seminar *Kazalište u doba Williama Shakespearea* (povijesni kontekst, organizacija kazališta, arhitektura i prostor kazališta, kostimi; navesti nekoliko primjera suvremenog uprizorenja Shakespeareovih drama (u Hrvatskoj)
- istraživanje i prezentacija: hrvatski kostimografi druge polovine XX. stoljeća
- vježba: modna silueta, mapa sa skicama: odijevanja kroz epohe (od renesanse do 20-ih god. XX. stoljeća).

2.8. UVOD U POVIJEST ODIJEVANJA I MODE

Odijevanje se pojavilo iz potrebe za zaštitom tijela od klimatskih utjecaja i svojstveno je samo čovjeku. Prema *Bibliji* jedan od razloga je i pojava stida. S vremenom je odjeća postala znak civiliziranosti (dokaz nadmoći razuma nad osjetilima) i udobnosti. Kasnije se javila i potreba da se uljepša izgled i naglasi estetska funkcija, što je utjecalo na česte promjene stilova i mode⁷ (Hrvatska enciklopedija, 2021.). Prva odjeća izrađivala se od raznih prirodnih materijala kao što su koža, krzno, lišće i trava, a prema antropolozima počela se pojavljivati prije nekih 100.000 do 500.000 godina, da bi se unazad 30.000 godina pojavila i prva šivaća igla. Prema François- Marie Grau, u knjizi *Povijest odijevanja*, odjeća ima više funkcija, ali ona smatra da je glavna funkcija odjeće simbolička, kao što je napisao Roland Barthes, *da znači*⁸ (Grau, 2013.).

Odjeća može biti znak moći, vlasti, suprotstavljanja, imati religijsko ili magično značenje (ukrasima se čovjek identificira sa životinjama i bogovima: ta identifikacija, doslovna za primitivne narode, ostaje simbolički prisutna kroz kazalište). Odjeća služi i kao element razlikovanja među klasama, zanimanjima, narodima i osobito u našem vremenu – nosi ulogu izdvajanja pojedinca. Odijevanje je i estetska individualna, ali i kolektivna kategorija, pa odražava svoju uvjetovanost s razvojem i poviješću društva, stilovima umjetnosti i arhitekturom.

James Lever u svom pregledu povijesti odijevanja *A concise History of Costume* razlikuje dva smjera razvoja odijevanja s obzirom na klimatske uvjete, a to su antički i tropski tip te primjećuje dva tipa odjeće – **nabranu** (primjer je odjeća stare Grčke i Rima) i **ukrojenu** odjeću, koja se pojavljuje u doba renesanse, i to je odjeća kakvu nosimo danas⁹ (Lever, 1979).

⁶ Kostimografija (2021) *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*, ur. Slaven Ravlić. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. url: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=33377> (Pristupljeno 10. 2. 2021.).

⁷ Odijevanje (2021) *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*, ur. Slaven Ravlić. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, url: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=44736> (Pristupljeno 10. 2. 2021.).

⁸ Grau, F. M. (2013) *Povijest odijevanja*. Zagreb: Naklada Jesenski Turk.

⁹ Lever, J (1969) *A Concise History of Costume*. London: Thames and Hudson.

Razvoj europske odjeće možemo podijeliti na tri velika razdoblja:

1. Od razdoblja rane antike do XIV. stoljeća. Do XIV. st. odjeća većine civilizacija nije se jako razlikovala, još se ne uočavaju nacionalne karakteristike.
2. Od XIV. stoljeća do industrijske revolucije u XIX. stoljeću. Jačanjem građanskoga sloja i stvaranjem gradske kulture u XIV. i XV. st. dolazi do pojave mode i modnih trendova u odijevanju (franc. *mode* < lat. *modus*: mjera, način¹⁰). Moda se definira kao način odijevanja svojstven određenom razdoblju, društvu, skupini, a pojam se primjenjuje i na dekoraciju interijera, pravila ponašanja i općenito na tendencije u kulturi i umjetnosti. Promjene mode prate sva velika politička i gospodarska zbivanja kroz povijest.
3. Od sredine XIX. stoljeća do danas. Industrijalizacija, izum šivaće mašine. Internacionalizacija mode pod utjecajem masovne produkcije i europske ekspanzije u svijet. Kao protuteža odjeći masovne industrijske proizvodnje (franc: *prêt-à-porter*) javlja se, također sredinom XIX. st., pojam viske mode (franc.: *Haute Couture*) koja sugerira individualnost, skupe tkanine, ručni rad i ekskluzivnost. Danas odjeća sve manje označava društvenu klasu ili status. Demokratizacija društva, izjednačavanje klasnih razlika i globalizacija doveli su do heterogenih stilova odjeće.

ZADACI ZA SEMINAR I VJEŽBE

- istraživanje i prezentacija: razvoj mode kroz stoljeća, osnovne značajke stila (modna silueta od renesanse do 50-ih god. XX. stoljeća)
- vježba: nabiranje tkanine na krojačkoj lutki
- vježba: modna silueta, mapa skica odijevanja kroz epohe (od 20-ih do 70-ih god. XX. stoljeća).

2.9. KAZALIŠNA KOSTIMOLOGFIJA ZA DRAMSKU PREDSTAVU – METODOLOGIJA

Kostimograf je odgovoran za svu odjeću/kostime koje nose interpreti (glumci, pjevači, plesači) u kazalištu. On je također odgovoran za kreaciju, planiranje, organizaciju i realizaciju kostima (odabir tkanina, kroja, kostimografskih dodataka, obuće, oglavlja itd.). U velikim produkcijama kostimograf će obično imati jednog ili više pomoćnika (suradnik i asistent kostimografa). U realizaciji kostima predstave sudjeluje veći tim ljudi koji osim kostimografa uključuje majstore krojače (vrlo često u velikim kazališnim kućama postoje odvojene ženske i muške krojačnice, svaka ima svog majstora), konstruktore, švelje, postolare, modiste za izradu oglavlja i ukrasa, kipare zadužene za izradu maski i kostimografske rekvizite, majstore šminke i frizure (vlasuljare) te garderobijere koji se brinu za gotove kostime i pomažu izvođačima u oblačenju i presvlakama tijekom predstave.

Idejni i vizualni koncept predstave (lat. *conceptus*: zametak; zamisao, pojam¹¹) rezultat je bliske suradnje redatelja, scenografa i kostimografa koji čine autorski tim dramske predstave (uz dramaturga, suradnika za pokret, oblikovatelja svjetla i kompozitora). Pojednostavljeno, s obzirom na koncept kostimografija predstave može biti stilski-povijesno određena preslika ili

¹⁰ Moda (2021) *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*, ur. Slaven Ravlić. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, url: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=41446> (Pristupljeno 18. 2. 2021.).

¹¹ Koncept (2020) *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*, ur. Slaven Ravlić. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, url: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=32712> (Pristupljeno 12. 10. 2020.).

pak reinterpretacija, tj. interpretira povijesni stil s određenim „pomakom“ (koristi određene značajke odjevnog stila zadane povijesne epohe, ali sa stilskim odmakom, npr. kostime prema autentičnom kroju, ali od suvremenog materijala), stilizirana ili *fantastična*. Također treba imati na umu o kom se žanru (franc. *genre*: rod; vrsta < lat. *genus*, genitiv *generis*: rod, podrijetlo¹²) radi, pa će npr. tragedija zahtijevati drugačiji likovni pristup od pristupa komediji.

SLIKA 1. Prizor iz komedije J. B. P. Molièrea „Škrtac“. Redateljica: Dora Ruždjak Podolski. Scenografija: Stefano Katunar. Kostimografija: Barbara Bourek. Satiričko kazalište Kerempuh, Zagreb. Premijera 19. 1. 2021. Autor fotografije: I. Posavec

Kostimografski projekt započinje analizom zadanog dramskog predloška i dramskih likova te istraživanjem šireg konteksta nastanka djela, društvenih, političkih i stilskih okvira razdoblja u koji smještena radnja dramskog teksta. Odjeća koja predstavlja kostim nadilazi svoju svakodnevnu funkciju i predstavlja **vizualni znak** koji gledatelju prenosi niz informacija i asocijacija. Tako nam kostim može dati informaciju o vremenu (povijesnom razdoblju, godišnjem dobu ili dobu dana) i mjestu radnje (geografski, podneblje, interijer, eksterijer i sl.) u kojem se radnja odvija, spolu, životnoj dobi, socijalnom statusu, zanimanju i karakternim osobinama dramskog lika, također može pomoći pri podcrtavanju emotivnih stanja likova i njihovih međusobnih odnosa.

Druuga faza rada predstavlja istraživanje pisanih i slikovnih izvora.

Izvori istraživanja mogu biti:

1. stručna literatura iz područja povijesti mode
2. ostala stručna specijalizirana literatura (stilski krojevi, odore, oružje itd.)
3. likovna umjetnost (slikarstvo, skulptura, keramika itd.)

¹² Žanr (2020) *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*, ur. Slaven Ravlić. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, url: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=67637>. (Pristupljeno 17. 10. 2020.).

4. literatura, dnevници, dnevne novine, arhivske fotografije
5. dokumentarni filmovi,
6. etnografska građa
7. muzejska građa
8. film, popularna kultura.

Kod izrade kostima iz povijesnog perioda tzv. *stilskih kostima* potrebno je istražiti i prepoznati glavne značajke razdoblja: modnu siluetu (odnosi se na kroj i konstrukciju odjevnog predmeta), tkanine, boje i dezene, teksture, ali i društvene običaje koji su usko povezani s odijevanjem te uvjetuju određeno ponašanje i običaje.

Pri razradi kostimografskog koncepta treba imati na umu **kompoziciju cjeline** (ukupni „dojam“ predstave, odnos scenografskog prostora i kostima, slike po činovima te međuodnose protagonista), kao i razraditi sve **detalje svakog kostima**.

Elementi kostimografskog dizajna:

- boja
- forma, odjevna silueta
- tekstura.

Na temelju istraživanja te dogovora s redateljem i scenografom kostimograf svoje ideje i prijedloge o konačnom izgledu predstave prezentira kostimografskim skicama.

Kostimografske skice izrađuju se posebno za svaki lik odnosno kostim (kad likovi imaju promjene unutar dramskog događanja), te trebaju prenijeti sve informacije kao i cjelokupni dojam i ugođaj predstave redatelju, scenografu, glumcima, ali isto tako biti jasne i producentu i majstorima koji će sudjelovati u realizaciji svakog dijela kostima. Cjelokupna prezentacija za predstavu sa svim pisanim, crtanim i tehničkim informacijama (koje mogu sadržavati tehnički crtež odjevnog predmeta, kroj, zasebne skice obuće, maski, šminke, uzorke tkanina itd.) sabire se u **kostimografsku mapu**.

Nakon što su kostimografske i scenografske ideje za predstavu prihvaćene i usklađene od strane redatelja i produkcije, prelazi se na konkretnu realizaciju kostima koja se sastoji od nekoliko faza:

1. Izrada troškovnika na temelju detaljne razrade svih elemenata kostimografskih skica.
2. Organizacija rada po fazama izrade, koordinacija nabave i radionica.
3. Nabava tkanina – obratiti pažnju da tkanina odgovara modelu (određenom kostimu) i stilskom razdoblju, paziti na sastav, težinu i strukturu materijala, na boju, dezen, sjaj, rastezljivost, prozirnost (i širinu materijala koja može biti dupla ili jednostruka, što je važno kod izračuna potrebne količine). Uz tkanine treba nabaviti i krojački pribor (podstave, gumbi, konce, zatvarače i dr.).
4. Izrada kostima u krojačnicama – uz prisustvo kostimografa koji nadgleda izradu kostima u svim fazama.

SLIKE 2 i 3. proces realizacije kostima u krojačnici za dječju predstavu Z.Pongrašić „Malac komalac“. Redatelj: Lawrence Kiiru . Scenografija: Stefano Katunar. Kostimografija: Barbara Bourek. Gardsko kazalište Žar Ptica, Zagreb. ožujak 2020. Autorica fotografija: B. Bourek

5. Kupnja gotove odjeće i obuće.
6. Odabir i prenamjena kostima iz fundusa kazališta.
7. Obrada tkanina i gotovih kostima (bojadisanje, štampanje, plisiranje, intervencije radi postizanja efekta postaravanja tzv. patiniranje, doslikavanje, ukrašavanje i dr.).
8. Suradnja s glumcima tijekom režijskih proba, eventualne izmjene kostima uvjetovane redateljskim i glumačkim zadanostima i zahtjevima.
9. Krojačke probe – odvijaju se u krojačnici gdje svaki kostim glumac proba dva do tri puta.
10. Generalna proba – naziv probe na pozornici nekoliko dana prije premijere, na kojoj se prvi puta oblači kompletni kostim, izvodi se šminka i frizura, postavlja se dovršena scenografija te usklađuju svi tehnički elementi (rasvjeta, muzika, specijalni efekti) s radnjom na pozornici. Tijekom generalnih proba (3) moguće je izvršiti potrebne krojačke i umjetničke korekcije kostima.
11. Premijera – večer kad bi kostimografski posao trebao biti gotov, a život predstave pa tako i kostima tek počinje. Neke predstave se izvode puno puta, čak godinama, događa se i da se glumci izmjenjuju u istoj ulozi, zato je važno da kostimi budu izrađeni tako da izdrže puno korištenja, pranja i čišćenja te da su šivani na način da ih je moguće naknadno krojački prepraviti (produžiti, proširiti za drugog izvođača).

ZADACI ZA SEMINAR I VJEŽBE

Izrada kostimografske mape prema zadanom dramskom rješenju.

Kostimografska mapa treba sadržavati:

- istraživanje: tekst o autoru i djelu
- pisanu analizu likova po činovima
- kostimografske skice.

Za svaki lik izrađuje se zasebna skica (format A4), koja mora sadržavati:

- ime lika/ime izvođača
- naznaku o kojem kostimu se radi (čin, scena, presvlaka)

- prijedlog kolorističke palete
- priložene uzorke materijala
- po potrebi – detaljan tekstualni opis.

3. POPIS LITERATURE

Fogg, M., Steele, V. (2013) *Fashion: The Whole Story*. London: Thames & Hudson.

Boucher, F. (1987) *A History of the Costume in the West*. London: Thames and Hudson.

Grau, F. M. (2013) *Povijest odijevanja*. Zagreb: Naklada Jesenski Turk.

Lever, J. (1969) *A Concise History of Costume*. London: Thames and Hudson.

Petranović, M. (2015) *Od kostima do kostimografije*. Zagreb: ULUPUH.

Simončić, N. K. (ur.) (2021) *Od replike povijesne odjeće do kostima*. Zagreb: Tekstilno-tehnološki fakultet.

Monks, A. (2009) *The Actor in Costume*. Basingstoke Hampshire: Palgrave Macmillan.

Hrvatska enciklopedija (2021), mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, ur. Slaven Ravlić. url: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=33377> (pristupljeno 10. 2. 2021.)

Hartnoll, P. (2012) *The Theatre, A Concise History*. New York: Thames & Hudson.

Schoeser, M. (2003) *World Textiles*. London: Thames and Hudson.

Dopunska literatura:

Hope, T. (1962) *Costumes of the Greeks and Romans*. New York: Dover Publications.

Scott, M. (2003) *Medieval Dress and Fashion*. London: The British Library.

Norris, H. (1999) *Ancient European Costume and Fashion*, New York: Dover Publications.

O'Hara, G. (1989) *The Encyclopaedia of Fashion*. London: Thames & Hudson Ltd.

Laver, J. (1964) *Costume in Theater*. London: Harrap.